

N:o 15.

Ank. till Riksd. Kansli den 18 Mars 1880, kl. 2 e. m.

*Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 6,
i anledning af Herr Aug. Wengbergs motion, N:o 100,
angående ändrad anordning af undervisningstimmarne
i rikets allmänna läroverk.*

I en till Utskottet remitterad motion (N:o 100) har Herr Aug. Wengberg föreslagit, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t måtte hemställa, att tredje och femte punkterna i mom. 2 § 18 af Stadgan för rikets allmänna läroverk den 1 November 1878, hvilka nu lyda sålunda:

»Endast i klasserna öfver den femte må tre läsetimmar följa på hvarandra.»

och

»Två eller tre timmars fortsatt arbete på lärorummet skall efterföljas af minst två timmars ledighet från skolgång; dock må af denna ledighet en half timme kunna användas för gymnastik eller sång, om den samma omedelbart ansluter sig till en föregående eller efterföljande läsetimme»,
må erhålla följande lydelse:

»Ej må i någon klass flera än tre läsetimmar följa på hvarandra»,
och

»Två eller tre timmars fortsatt arbete på lärorummet skall efterföljas af minst två timmars ledighet från skolgång; dock må af denna ledighet en timme kunna användas för gymnastik eller sång, om den samma omedelbart ansluter sig till en föregående eller efterföljande läsetimme.»

Motionären har såsom stöd för den föreslagna ändringen hufvudsakligen anförde:

att den eftermiddagsläsning, som genom öfverklagade stadganden åläggdes de 5 lägre klassernas lärjungar, väckt mycken missbelåtenhet hos skolungdomens föräldrar och målsmän, hvarom ett stort antal petitioner, afgifna i syfte att erhålla dispens från bemälda stadganden bära vittne;

att dagen splittras för både lärare och lärjungar, derigenom att arbetet i skolan måste utsträckas från den tidiga morgonstunden till klockan 5 à 6 på aftonen;

att flertalet lärjungar måste tillryggalägga vägen mellan hemmet och skolan 3 à 4 gånger dagligen, hvilket med de uti icke få städer förekommande större afstånd upptager en tid af 2 à 3 timmar;

att sammanhållningen på skolans område betydligt försvåras genom en annan tidindelning för de högre klasserna än för de lägre;

att lärjungarnes hemarbete genom den införda dagordningen motverkas och förknappas, att nödig undervisning för dem, som hafva anlag för musik m. m. omöjliggöres, samt att utrymmet för de nu påyrkade så kallade »fria lekarné» genom densamma inskränkes;

att hemlifvet i familjen lider stort afbräck och att hushållsordningen i hemmet på ett obehagligt sätt rubbas i de talrika fall, der flere ynglingar på olika stadier i skolan tillhöra samma hem.

Derjemte har motionären anmärkt, att, då Kongl. Maj:t i några fall ansett sig böra medgifva undantag från ifrågavarande bestämmelser, full billighet torde fordra, att äfven öfriga skolor erhöles enahanda frihet att ordna undervisningstimmarne, alldenstund de gjorda anmärkningarna tydligen ega allmän giltighet och således äro tillämpliga på alla läroverk.

Utskottet har inhemtat, att petitioner i motionens syfte redan inkommit från många af rikets städer, såsom Stockholm, Göteborg, Alingsås, Falköping, Lidköping, Norrköping, Mariestad, Arboga, Visby, Hernösand, Malmö, Helsingborg, Hudiksvall, Skara, Falun, Vexjö, Jönköping, Lund, Karlskrona, Landskrona, Trelleborg, Umeå m. fl. Endast trenne af dessa ansökningar, de från Stockholm, Göteborg och Falköping hafva blifvit bifallna; de öfriga deremot hafva lemnats utan afseende.

Innan Utskottet öfvergår till en pröfning af skälen för och emot det väckta förslaget, anser sig Utskottet böra erinra derom, att nu öfverklagade bestämmelser i Stadgan af den 1 November 1878 grunda sig på Kongl. Maj:ts proposition till 1873 års Riksdag angående elementarläroverken, hvars punkt

9. *att förmiddagsläsningen i skolan inskränkes,*
blef af Riksdagen lemnad utan anmärkning. I bilagan till sagda Kongl.

proposition motiverar dåvarande Chefen för Ecklesiastikdepartementet sitt förslag som följer:

»För att bereda lärjungarne en mer samlad tid för det dagliga hemarbetet, har det, helst skolstadgan icke lagt något hinder i vägen för en dylik anordning, blifvit allt mer och mer öfligt att förlägga så stor del af undervisningstimmarne som möjligt till förmiddagarne. Några lästimmar och de flesta öfningstimmar hafva dock måst öfverflyttas till eftermiddagarne, och det fulla åtnjutandet af den åsyftade fördelen genom lästimmarne förläggande till förmiddagen sålunda blifvit förhindradt. Men, oafsedt detta har härigenom uppstått en nödvändighet för lärjungarne att på den lediga delen af eftermiddagen lära sig samtliga lexorna till den följande förmiddagen, emedan denna icke lemnat nog tid öfrig till öfverläsning af någon särskild lex. Detta som kan vara af ringa eller ingen betydelse för de mognare lärjungarne i de öfre klasserna, hvilka förnä å inhemta sina olikartade dagspensa utan att sammanblanda och till följd deraf snart glömma dem, är deremot af en ganska stor vikt för de yngre, hvilka derigenom nödgas att i en följd inlära och försöka att till följande dag minnas ett stundom icke ringa antal lexor. Redan detta är för mången af dem redan nog ansträngande. Men just det som förorsakat denna ansträngning, nemligen sammanförandet af lärotimmarne på förmiddagen, är det ännu mer. Ett dagligen under tre timmar å rad med blott några minuters uppehåll fortgående intellektuelt arbete — föregånget eller efterföljdt af ett enahanda arbete under två timmar, vanligen skiljda från de tre genom en större ledighet, hvilken dock ofta är till hälften upptagen af något öfningsämne — kan för en svag eller sjuklig yngling redan kännas svårt; då det på samma sätt dag efter dag återkommer, blir det äfven för en stark och frisk betungande. Ställes nu ett dylikt skolarbete i samband med de dermed oskiljaktigt förknippade missförhållandena i dietiskt afseende, såsom brådslande och oregelbunden frukostspisning, lexläsning långt efter qvällsmålet och dylikt, så skall det säkert icke förvåna om mången just i de hopade förmiddagslektionerna velat se en af de verksammaste orsakerna till öfveransträngningen, åtminstone till den fysiska.»

Tvifvelsutau måste man tillmäta de skäl emot en utsträckt förmiddagsläsning, som nu blifvit ur den Kongl. propositionen anförda, en icke ringa betydelse. Utskottet anser dock det förhållande, att så talrika petitioner afgifvits i motsatt syfte, redan i och för sig vittna derom, att erfarenheten lemnar andra icke mindre viktiga skäl mot eftermiddagsläsningen. Bland de af motionären anförda måste Utskottet i synnerhet framhålla,

att dagen blir så splittrad,
 att så mycken tid åtgår för gåendet till och från skolan,
 att hemlifvet i familjen lider afbräck.

Till dessa skäl torde ännu några andra kunna läggas. Efter genomgående af flere af de läsordningar och öfningsschemata, som äro uppgjorda och tillämpade i följd af § 18 Nya Läroverksstadgan, har Utskottet funnit det vanliga förhållandet vara:

1:o att lärjungarne i 5:te och 4:de klassen äro upptagna till klockan 6 e. m. *fyra* dagar i veckan, till klockan 5 eftermiddagen *en* dag i veckan och hafva *en* eftermiddag fri;

2:o att lärjungarne i 3:dje och 2:dra klassen äro upptagna till klockan 6 e. m. *en* dag i veckan, till klockan 5 eftermiddagen *fyra* dagar i veckan samt hafva *en* eftermiddag fri.

För lärjungarne i alla klasserna 5—2 gäller således att de börja sin dag klockan 6 eller 7 på morgonen och icke blifva lediga från sin skolgång förrän klockan 5, 6, i flere skolor till och med 7 på eftermiddagen, då ett nytt arbete — lexorna för morgondagen — vänta dem. Blott *en* eftermiddag i veckan hafva de i allmänhet ledig. Det synes Utskottet vara föga tvifvel underkastadt, att en sådan anordning leder till större öfveransträngning än den, som må framkallas genom tre på hvarandra följande undervisningstimmar med 5 à 10 minuters ledighet mellan hvarje timme. I Tyskland äro undervisningstimmarne 7—11 (i några större städer 8—12) samt 2—4, således på morgonen *fyra* timmar i följd. Ehuru stor uppmärksamhet egnas i detta land åt skolarbetets inflytande på ungdomens helsotillstånd, har dock, så vidt Utskottet kunnat erfara, ingen förändring i denna arbetstid blifvit föreslagen.

Klasserna 5 och 4 läsa enligt nuvarande anordning vanligen sex timmar i veckan efter kl. 4 e. m., och klasserna 3 och 2 fyra timmar. Då gas eller lampor måste tändas redan kl. 4 under 8 veckor af höstterminen och 6 veckor af vårterminen eller i medeltal 14 veckor, läses sålunda i dessa fyra klasser i allmänhet ej mindre än 280 timmar på eftermiddagen vid artificiell belysning. Om tre timmars läsning å rad blir tillåten, kan man deremot ordna undervisningstiden så, att klasserna 5—2 antingen läsa två eftermiddagstimmar i veckan eller ock ingen. I förra fallet minskas nyss nämnda 280 timmar till 112, i senare fallet försvinna de helt och hållet. Utskottet vågar hålla före, att äfven denna omständighet utgör ett ganska viktigt stöd för den i motionen begärda förändringen af *tredje* punkten.

Hvad *första* klassen beträffar, har Utskottet funnit att hela antalet föreskrifna läsetimmar, eller 24, med lätthet kan fördelas på förmiddagen,

utan att gossarne i denna klass behöfva läsa mera än 2 timmar i följd. Utskottet anser sig äfven kunna antaga såsom gifvet, att vederbörande läroverkskollegier och eforalstyrelser utan något särskildt lagbud begagna sig af denna utväg.

Utskottet anser sig således hafva all anledning att såsom sin åsigt uttala, det alla skäl tala för motionärens förslag i denna del utom ett enda, det hvarpå äfven Kongl. Maj:ts proposition och Riksdagens beslut år 1873 voro grundade. Man var då af den åsigt, att tre timmars omedelbart på hvarandra följande läsning måste öfveranstränga de yngre lärjungarne, äfven om dessa timmar vore skilda genom en 5 à 10 minuters lång fristund. Utskottet vill icke afgjort bestrida rättigheten af denna åsigt, ehuru Utskottet icke kan anse densamma vara bevisad. Då Stockholms Läraresällskap år 1870 framställde spörsmål härom till det i Göteborg församlade Nordiska Läraremötet, blef svaret, att, enär någon bevisande undersökning icke blifvit gjord, kunde intet svaromål afgifvas. Ofvan har blifvit erinradt derom, att i Tysklands skolor läses fyra timmar å rad. Utskottet vill äfven påpeka, att man torde kunna anordna undervisningen så, att en tre timmars läsning icke blir synnerligen mera ansträngande, åtminstone i intellektuelt afseende, än två timmars läsning genom lämplig omväxling af lättare och svårare ämnen. Men äfven om det må anses obestriddigt, att ansträngningen *i och för sig* alltid må blifva större genom att läsa tre timmar å rad än två timmar, vågar dock Utskottet anse, att denna vinst af inskränkt förmiddagsläsning mer än motväges deraf, att lärjungen i sådant fall måste hållas qvar i skolan till sent på qvällen samt sällan får någon eftermiddag fri. Utskottet måste dessutom för sin del erkänna, att, då föräldrar och målsmän, lärare och eforer från så många af våra läroverk, hvilka personer dock bäst torde kunna praktiskt bedöma nuvarande förordnings verkningar, det inflytande, som lokala förhållanden i detta fall måste utöfva, samt lärjungarnes välförstådda intresse, ifrigt påyrka större frihet i detta hänseende, vill det synas hardt nära obilligt, om Riksdag och Regering på blott teoretiskt-pedagogiska grunder skulle säga sitt nej. Utskottet anser sig äfven såväl af nu senast som förr angifna skäl böra tillstyrka bifall till motionens förra del, eller i hvad densamma afser ändring i *tredje* punkten af mom. 2 § 18 nya Läroverksstadgan.

Utskottet ber i sammanhang härmed få betona, att detta tillstyrkande helt och hållet är förestafvad af intresse för lärjungarnes och hemmens bästa. För lärarne, såsom sådana, är ändringen af föga vigt, då undervisningstimmarne äfven med nuvarande bestämmelser lätteligen kunna

så fördelas, att desse erhålla fem eftermiddagar i veckan fria, under det att lärjungarne i allmänhet blott kunna få 1 sådan ledig.

I motionärens senare yrkande, eller att den ledighet af två timmar, som enligt nuvarande förordning skall efterfölja två eller tre timmars fortsatt arbete å lärorummet, må kunna inskränkas till *en timme*, om den andra timmen användes för öfningsämnen, kan Utskottet deremot icke instämma. Redan det medgifvande, som är gjordt i den nuvarande förordningen, att *en half timme* må af berörda ledighet användas för öfningsämnen, har gjort att densamma i de flesta skolor blifvit inskränkt till $1\frac{1}{2}$ timme. Längre vill icke Utskottet gå. Det synes Utskottet obestriddigt, att lärjungen framför allt annat är i behof af att utan allt för stor brådska få intaga sin ordentliga frukostmåltid. Kan någon tid derutöfver återstå för lexläsning, hvarigenom eftermiddagsarbetet kan minskas, så mycket bättre. Motionären har sjelf betonat, att afstånden i icke få städer äro så stora, att gåendet till och från skolan fordrar en tid af ända till 40 à 50 minuter. Inskränktes då frukostloftet till en timme, så blir snart ingen tid öfrig för frukostspisandet. I allmänhet hafva också mer bemälda petitioner *icke* uttalat sig mot nuvarande bestämmelse i detta hänseende. Utskottet anser sig således sakna skäl att tillstyrka denna del af motionen.

På grund af hvad sålunda är anfördt får Utskottet, med anledning af Herr Aug. Wengbergs ifrågavarande motion, värdsamt föreslå,

1:o) att Andra Kammaren behagade för sin del besluta, det Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t måtte hemställa, att Kongl. Maj:t täcktes förordna om sådan ändring i stadgan för rikets allmänna läroverk, att tredje punkten af mom. 2 § 18 erhåller följande lydelse:

Ej må i någon klass flera än tre läsetimmar följa på hvarandra.

2:o) att motionärens förslag om ändring i femte punkten af samma moment och samma paragraf icke måtte till någon Kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 18 Mars 1880.

På Utskottes vägnar:

A. HEDIN.

Reservation:

af Herr A. Hedin.